

NİMETLERE ŞÜKRETMEK¹

"Şükür"; iyilik edenin ve nimet verenin kadrini ve kıymetini bilip bunu insanlara göstermek, iyilik ve ihsanda bulunana övmek anlamlarına gelir.

Dini bir terim olarak şükür, Allah'ın kullarına verdiği nimetlerin etkisinin onların dilinde övgü olarak, kalbinde sevgi olarak, organlarında da itaat etme/boyun eğme olarak ortaya çıkmasıdır.²

"Hamd" ve "medh" kelimeleri, "şükür" kelimesinin eş anlamlısı olup her üçü de esas itibarı ile övme ve yüceltme anlamını ifade ederler. Hamd ve şükür kelimeleri birbirinin yerine kullanılır. Ancak aralarında az da olsa anlam farkı vardır.

Hamd, isteyerek yapılan bir iyiliğe karşı, iyilik yapana teşekkür ve övgüdür. **Şükür** ise, yapılan iyiliğe karşı söz veya fiil ile yerine getirilen bir övgüdür. Buna göre hamd, yalnızca dille yapılır, şükür ise hem dille hem de hareketle yerine getirilir. Bu itibarla hamd genel olarak şükürden daha kapsamlıdır.

Hamd, nimete kavuşmanın veya gelecekte kavuşulacak olan bir nimetin sevincini, huzurunu duyup, nimet sahibine övgüde bulunmaktır. **Şükür** ise, ulaştığı/elde ettiği nimete karşı teşekkür etmektir. Buna göre **hamd** etmek için nimetin, hamd eden kişiye ulaşmış olması şart değildir. **Şükürde** ise, nimetin şükreden kimseye ulaşmış olması şarttır. Hamd'de sevinç ve arzu anlamı, şükürde ise içten bağlılık ve dostluk anlamı daha çok yer almaktadır.

Medh ise, mutlak olarak övmek anlamındadır ve hamd'den daha kapsamlıdır. Hamd, medh ile şükür arasında bir çeşit övgüdür. Bir başka ifadeyle medh; hamd ve şükürün ortak noktasıdır. Medh, iyilik ve ihsandan önce de sonra da yapılabilir. Hamd ve şükür tamamen meşru ve ahlaki oldukları halde "medh", genellikle ahlaki değildir. Hz. Peygamber'in

إذا رأيت المداحين، فاحثوا في وجوههم التراب

"*Meddahları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçınız*"³ emri, medhin bu olumsuz yönünü belirtmektedir.

Hamdin zıddı zem (kötüleme/yerme), şükürün zıddı ise nankörlüktür. Hamd ve şükür kelimeleri, Türk Diline aynen girmiştir. "Övmek" sözcüğü ise, medh ve sena kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır.

Şükür, her türlü nimetin tek ve gerçek sahibinin Allah olduğunun şuuruna varmak ve bunu en derin saygıyla ve usulünce ifade etmek olduğuna göre, insan ne kadar gayret ederse etsin; ne verilen nimetlerin karşılığını hakkıyla ödeyebilir, ne de nimet vereni hakkıyla övebilir. İşte bu nedenle Kur'ân-ı Kerim'de:

و قليل من عبادي الشكور

"...Kullarımdan şükreden azdır!" (Sebe' 34/13) buyurulmuştur.

Şükür, Kur'ân'da üzerinde en çok durulan konulardan biridir. Yetmişbeş yerde şükürden, şükretmenin öneminden bahsedilir.

Şükür kelimesinin eş anlamlısı olan ve yaklaşık aynı sayıya ulaşan "hamd" kelimesi ve türevleri de eklendiğinde büyük bir yekün tutmaktadır.

Şükürün Kur'ân'da bu kadar önemle vurgulanmasının sebebi, onun, iman ve tevhidin en önemli göstergelerinden biri olmasındandır. Kur'ân, sürekli olarak Allah'ın insanlara verdiği nimetlere, yaptığı bağışlara, ettiği ihsanlara dikkat çekmekte ve insanın bütün bu iyilikler karşısında minnettarlık duymasını, şükran duyguları içerisinde olmasını istemektedir. Çünkü nimete

¹ Bu bölüm Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı **Zafer KOÇ** tarafından hazırlanmıştır.

² İsfehani, Rağıp, *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'ân*, s.265. Mısır,1961. İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, Daru'l-Maarif Mısır, ts. IV.,2305.

³Müslim, Zühd, 14, No: 69, III,2297; Ebu Davud, Edeb, 10, No:4804, IV,153-154.

kavuşmanın, iyilik görmenin karşılığı bunu gerektirir. Bu sebeple Kur'an şükürü, Allah'a kulluk etmenin şartı olarak belirtir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

“Ey iman edenler! Eğer siz ancak Allah'a kulluk ediyorsanız, size verdiğimiz rızıkların iyi ve temiz olanlarından yiyecek, ve yalnızca Allah'a şükredin.” (Bakara, 2/172)

Kendisinden Dolayı Şükredilecek Nimetler

İnsan, Allah Teâlâ'nın yarattığı varlıkların içinde en seçkin olanıdır. O'nu en güzel sûrette yaratmış, akıl gibi üstün yeteneklerle donatmıştır. Yer ve gökleri ve bunlarda olan her şeyi ona hizmet için var etmiş ve ona sayılamayacak kadar nimetler vermiştir. Allah onu, başka hiçbir varlığa bahsetmediği halifelik görevi vererek yüceltmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de;

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ فَمَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا

“(Ey İnsanlar!) Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur. Artık kim inkar ederse inkarı kendi aleyhinedir. İnkarcıların inkarı, Rableri katında ancak uğrayacakları gazabı artırır. İnkarcıların inkarı, ancak ziyanlarını artırır” (Fâtır, 35/39) buyurulmuştur.

Diğer taraftan onu tüm yaratıkların çoğundan üstün kılmıştır.⁴ üstünlüğün temel göstergesi, ona verilen nimetlerin bolluğu ve büyüklüğüdür. İnsanların Allah'a şükretmelerine sebep olan bu nimetlerin bazılarını ana hatları ile şöyle sıralamak mümkündür:

- Allah insanı en güzel bir biçimde yaratmış, ona göz, kulak, kalp ve duyu organlar vermiştir.⁵
- Peygamberler ve kitaplar göndererek insanlara mutluluk yolunu göstermiştir.⁶
- Sayısız denecek kadar çeşitli gıdalar, beslenme ve barınma imkanlarını insanın hizmetine sunmuştur.⁷
- Dini emirlerde kolaylık prensibini koymuş, güç yetirilemeyen emirlerle insanları sorumlu tutmamıştır.⁸
- Tövbe etme, bağışlanma kapılarını açmıştır.⁹
- Allah'ın varlığını bilip tanıma noktasında, kevnî ayetlerin açıklaması yapılmış ve insanlara ibret alma imkanı sunulmuştur.¹⁰
- Bir aile yuvası içinde yaşama imkanı sağlamıştır.¹¹

Allah'ın insana bahsettiği nimetler sınırsız olduğuna ve tek tek saymak mümkün olmadığına göre¹² şükretmenin de bir sınırı yoktur. O halde insan sürekli şükretmeli, Allah'ın nimetini anmalı, hatırdan tutmalı, anlatmalıdır. Bunu yaparken insan bilmelidir ki, şükürün faydası dünya ve ahirette Allah'a değil; yine kendine dönmektedir. Yaptığı şükür ile fayda gören kulun yine kendisidir. Kul, şükrederek yararlandığı nimetlerin karşılığını Rabbine ödemiş olmamaktadır. Zaten buna da hiç bir varlığın gücü yetmez. Şükreden aslında kendisi için şükretmiştir. Şükrettikçe nimetleri artar. Allah'ın şükredilmeye ihtiyacı yoktur. Bu konu ayet-i kerimede şöyle ifade edilmektedir:

وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ

⁴ Bakara, 2/34; Araf, 7/11; Kehf, 18/50; Taha, 20/116. İbrahim, 14/32-34; İsrâ, 17/70 ; Lokman, 31/20

⁵ Nahl, 16/78; Secde, 32/7-9; Müminun, 23/78; Mülk, 67/23.

⁶ Bakara, 2/151-152.

⁷ Bakara, 2/29; Enfal, 8/26; Nahl, 16/14; Rum, 30/46; Yasin, 36/32-35, 71-73; İbrahim, 14/34; Kasas, 28/73; Casiye, 45/12.

⁸ Bakara, 2/185, 286; Maide, 5/6.

⁹ Bakara, 2/51-52; Enfal, 8/26.

¹⁰ Maide, 5/89; A'raf, 7/58.

¹¹ A'raf, 7/189; Şura, 42/49-50.

¹² İbrahim, 14/34.

“Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse (bilsin ki) Rabbim her bakımdan sınırsız zengindir, cömerttir” (Neml, 27/40).

Şükürün Önemi

Şu halde şükretmek mü'minlerin en önemli özelliklerinden biridir. Çünkü, şükürün başı Allah'ı bilmektir. Allah'ı Rab olarak bilen, O'nun nimet verdiğinin şuurunda olan bir kimse O'nu sevmeye başlar. Allah'ı seven O'na ibadet eder, O'na hiç bir şeyi şirk koşmayarak O'nun nimet verici olduğunu itiraf eder. Kul bu şuurla eşi ve benzeri olmayan bir Rabb'e kulluk ettiğinin, bir büyük lezzetle O'na yaklaşma imkanı bulunduğunun farkında olur. Bu nedenle tevhid, yani Allah'ı hakkıyla birlemek şükürün zirvesidir.

Allah'tan başka nimet veren yoktur. İnsan, hayatını sürdürebilmek için her zaman O'nun yarattığı nimetlerden yararlanmak zorundadır. Kul bu nimetlerin karşılığını da ancak ibadetle/kullukla yerine getirebilir.

Kulluk ile şükür arasında çok güçlü bir ilişki vardır. Şükürden kopan bir insanın, kulluk bilincini de yitirmesi kaçınılmazdır. Bu sebeple şeytanın bütün çabası kulları şükürden alıkoymaya yöneliktir. Şu ayeti kerime bu gerçeği ortaya koyuyor:

قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ثُمَّ لَا تَبْتَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ
وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ

“İblis; ‘Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları (insanları) saptırmak için senin doğru yolunun üstünde tuzak kuracağım. Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulamayacaksın’ dedi” (A'râf, 7/16-17).

Şeytan, insana dört bir yandan yaklaşarak günahları süslü ve çekici gösterir, onun ayağını kaydırmaya çalışır. Böylece insanı Allah'a şükürden uzaklaştırmak ister.

H.z.Peygamber (a.s) in Hayatında Şükür

Şükür ahlâkının Hz. Muhammed (a.s)'in hayatında en güzel bir şekilde somutlaştığını gösteren pek çok örnek bulmak mümkündür.

Peygamberimiz geceleri ayağa kalkıp ayakları kabarıncaya kadar namaz kılardı. Hz. Aişe kendisine; Ey Allah'ın Peygamberi, Allah, işlenmiş ve eşlenmesi muhtemel günahlarını bağışlamıştır. İbadet için neden bu kadar yoruluyorsun? deyince, Peygamberimiz:

أَلَا كُنْ عَبْدًا شَاكِرًا Ey Aişe! *Ben şükreden bir kul olmayayım mı?*” diye cevap vermiştir.¹³

Peygamberimiz (a.s.), bir şeyler yeyip içtikten sonra, bu rızık veren Allah'a hamd ve şükretmenin gereğini şöyle beyan etmektedir:

مَنْ أَكَلَ طَعَامًا فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا الطَّعَامَ وَرَزَقَنِي مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي، وَ قُوَّةٍ غَيْرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

“Bir kimse yemek yer de, ‘Beni yediren, kuvvet ve kudretim olmadığı halde bana rızık veren Allah'a hamd olsun’ derse, geçmiş (küçük) günahları bağışlanır.”¹⁴

İnsan, her zaman nimetlere kavuşamayabilir. Kimi zaman da bela ve sıkıntılara maruz kalabilir. Her iki durumda da insan şükrederek ve sabrederek Allah'ın rızasını kazanabilir. Hz. Peygamber;

عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خَيْرٌ، وَلَيْسَ ذَاكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ: إِنْ أَصَابَتْهُ سُوءٌ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضُرٌّ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ.

“Müminin işi tuhaftır, her işi hayırdır. Bu, yalnız mümine özgü bir şeydir. Sevindirici bir işle karşılaşsa şükreder, o iş kendisi hakkında hayırlı olur. Üzücü bir işle karşılaşsa sabreder, kendisi için hayırlı olur”¹⁵ buyurarak müslümanlara sabrı ve şükürü tavsiye etmiştir.

Duaların en güzeliyle Rabbinden istekte bulunan Hz. Peygamber (a.s), Allah'a şöyle yalvarırdı:

13 Buhârî, Tefsir, Fetih 2, 5/44, Rikak 20, VII, 183; Müslim, Sıfati'l-Münâfikîn 18, No: 79, III, 2171; Tirmizî, Salât, 304, No: 412, I, 269.

14 Tirmizî, Daavat 56, No:3458, V, 508; Ebû Dâvud, Libâs 1, No: 4023, IV, 310; İbnu Mâce, Et'ime 16, No:3285, II, 1093.

15 Müslim, Zühd 13, No: 64, III, 2295; Ahmed bin Hanbel, V, 24.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الثَّباتَ فِي الأَمْرِ، وَالعَزِيمَةَ عَلَى الرَّشْدِ، وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ، وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ لِسَاناً صَادِقاً، وَقَلْباً سَلِيماً، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعَلَّمَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعَلَّمَ، وَأَسْتَغْفِرُكَ مِمَّا تَعَلَّمَ...

"Allah'ım! Senden işte (dinde) sebat etmeyi, doğruluğa da azmetmeyi istiyorum. Keza nimetine şükretmeyi, sana güzel ibadette bulunmayı talep ediyor, doğruyu konuşan bir dil, eğriliklerden uzak bir kalp diliyorum. Allah'ım, senin bildiğin her çeşit şerden sana sığınyorum, bilmekte olduğun bütün hayırları senden istiyorum, bildiğin günahlarımdan sana istiğfar ediyorum...!"¹⁶

Bu hadislerde de görüleceği üzere müminin hayatı sabır ile şükür anlayışı arasında geçmelidir. Bir nimete kavuşulduğu veya kişiyi memnun edecek bir hayır ona ulaştığı zaman, 'şükür secdesi' yapmak müstehaptır. Rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s.a.s.)'e sevindirici bir haber geldiği zaman veya onun müjdesi verildiğinde hemen Yüce Allah'a şükür için secdeye kapanırdı.¹⁷

Hamd ve şükürün yapılıp-yapılmadığı âhirette sorulacaktır:

يَوْمَ بِالْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ: أَلَمْ أَجْعَلْ لَكَ سَمْعاً وَبَصِيراً وَمَالاً وَوَلِداً، وَسَخَّرْتُ لَكَ الْإِنْعَامَ وَالْحَرْثَ، وَتَرَكَتُكَ تَرَأْسُ وَتَرَبُّعٌ؟ أَكُنْتَ تَنْظُرُ أَنَّكَ كُنْتَ مَلَأَيْ يَوْمَكَ هَذَا؟ فَيَقُولُ لَا، فَيَقُولُ لَهُ: الْيَوْمَ أَنْسَاكَ كَمَا نَسَيْتَنِي.

"Kıyamet günü kul (hesap vermek üzere huzur-u İlahîye) getirilir. Yüce Allah;

- "Ben sana kulak, göz, mal ve evlat vermedim mi? Hayvanları ve ekimi senin emrine vermedim mi? Seni bunlara baş olmak, onlardan istifade etmek üzere serbest bırakmadım mı? Acaba, benimle bugünkü şu karşılaşmanı hiç düşündün mü?" diye soracak. Kul da:

- "Hayır" diyecek. Yüce Allah:

- "Öyleyse bugün ben de seni unutacağım, tıpkı senin (dünyada) beni unuttuğun/hatırlamadığın gibi!" buyuracak."¹⁸

Sâdi-i Şirâzî, "Bir insan, her nefesinde Allah'a karşı iki şükür borçludur" der.¹⁹ Çünkü, bir soluk alıp vermede hayatını iki defa bağışlayan, iki defa can veren Allah'tır. Böyle bir Allah'a elbette dil ile, hal ile ve kalp ile teşekkür etmek gerekir. Bundan dolayı ayette, gerçek anlamda hamd ve şükürde bulunanların çok az olduğu belirtilmiştir.²⁰

Şükür Nasıl Yapılmalıdır?

Kur'an'dan anladığımızı göre Allah'a karşı şükür üç şekilde gerçekleştirilmektedir:

a) Dil ile şükür: Nimet sahibini anmak, O'nu övmek, O'nun nimet sahibi olduğuna iman etmek ve bunu Tevhid kelimesiyle ilan etmekle olur. Bu basit bir teşekkür ifadesi değil, dil ile şahadet getirmek, doğru sözlü olmak, Kur'an'ı tasdik etmek, O'nu okumak ve Allah'ı çokça zikretmek ve buna benzer dil ile ilgili kulluk görevlerini yapmakla yerine getirilir.

b) Kalp ile şükür: İmanı kalbe yerleştirdikten sonra nimet sahibinin Allah olduğunu kalp ile tasdik etmek ve kalbi onun sevgisiyle doldurmaktır.

c) Fiil (aksiyon-eylem) ile şükür: Beden organlarıyla nimet verene itaat etmek ve O'nun bütün emirlerini yerine getirmektir. Kısaca İslâm'ın emir ve yasaklarını her bakımdan yaşamaya çalışmaktır. Çünkü nimet vereni bilip O'nu övmek, bir anlamda O'ndan gelen her şeyi kabul etmek demektir.

¹⁶ Tirmizî, Daavât 23. V, 476; Nesai, Sehv 61, III, 54.

¹⁷ Ebu Davut, Cihat 174, No: 2774, III, 216; Tirmizî, Siyer 25.IV, 141; İbn Mace, İkametü's-Salat 192.I, 446.

¹⁸ Tirmizî, Sıfatü'l-Kiyame 6. IV, 619.

¹⁹ Şeyh Sadi, Gülistan, Önsöz.

²⁰ Sebe' 34/13.

Yukarıdaki açıklamaların tamamını kapsayacak şekilde şunu söylemek mümkündür: Her nimetin şükrü kendi cinsi ile yapılır. Mesela sağlık nimetinin şükrü, kendi sağlığının kıymetini bilerek, sağlığını yitirenlere yardımcı olmakla, onları ziyaret emekle, zenginliğin şükrü, mali ibadetleri yerine getirmek ve düşkünleri kollamakla... yerine getirilir

İnsanların Birbirlerine Karşı Teşekkürü

Şükürün işaret ettiği bütün görüntüler Allah'a ait olmasına rağmen Kur'ân, ana-babaya da şükredilmesini emreder:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالَهُ فِيَ عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

“Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana-babama şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır” (Lokman, 31/14).

Ayettiki anne-babaya şükretmeyi, onlara teşekkür etme ve iyilik yapma olarak anlamamız gerekir. Allah, ana-babaya şükredilmesini emretmekle, çocukların onlara karşı tavır ve davranışlarına dikkat etmelerini istemektedir. İşte bu ikazın bir sonucu olarak bebekliğimizden itibaren onların yaptıkları iyilikleri unutmamak, onlara nankörlük yapmamak, güç ve kuvvetten düştüklerinde onlara tevazu kanatlarını indirerek “Öf” bile dememek gerektiği belirtilmiştir.²¹ Çünkü annesi onu karnında taşımış, zahmetle doğurmuş, bakmış, büyütmüş, emzirmiş, onun için rahatını terk etmiştir. Keza babası onun ihtiyaçları için çalışmış, yiyeceğini, giyeceğini ve barınağını sağlamış, terbiyesi ve eğitimi için pek çok fedakarlıklarda bulunmuştur.

Kur'ân'ın anne babaya iyilik ve teşekkür tavsiyesi, anne-baba ile de sınırlı değildir. İlişki içinde olduğumuz, küçük olsun, büyük olsun her hangi bir iyiliğini gördüğümüz kimselere teşekkür etmek de bir görevdir. Hz. Peygamber(a.s):

مَنْ لَا يَشْكُرُ النَّاسَ لَا يَشْكُرُ اللَّهَ تَعَالَى

“Halka teşekkürde bulunmayan Allah'a da şükretmez”²² buyurmuştur.

İnsanların yaptıkları iyiliklere teşekkür etmeyi ve bu iyiliği diğer insanlara da söylemeyi tavsiye eden Hz. Peygamber, şöyle buyurur:

مَنْ أُعْطِيَ عَطَاءً فَلْيَجْزِ بِهِ إِنْ وَجَدَ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُثِّنْ بِهِ، فَإِنْ مَنَّ أَنْتَىٰ بِهِ فَقَدْ شَكَرَهُ، وَمَنْ كَتَمَهُ فَقَدْ كَفَرَهُ...

“Kendisine bir iyilik yapılan kimse, imkanı varsa bu iyiliğe iyilikle karşılık versin. İyilik yapacak bir şey bulamazsa iyilik yapanı övsün. Kim iyilik yapanı överse, ona teşekkür etmiş olur. Kim de kendisine yapılan iyiliği gizlerse, ona nankörlük etmiş olur...”²³

Yapılan iyiliğe karşılık kadirşinaslıkta bulunmayı dile getiren, “bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır” atasözü, konumuzla ilgili önemli mesaj vermektedir. Ancak şu önemli konuyu dikkatlerden kaçırmamak gerekir. İyilikler, teşekkür ve övgü almak için değil, Allah rızasını kazanmak için yapılır. Şu ayet, iyilik yapan kimsenin takınması gereken tavrı net bir şekilde ortaya koymaktadır:

إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لُؤْجَهُ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا

“Biz size Allah rızası için yemek yediriyor, doyuruyoruz; Sizden ne bir karşılık, ne de bir şükür (teşekkür) bekliyoruz.” (İnsan, 76/9).²⁴

Şükür-İman İlişkisi

Şükür kelimesi, Kur'ân-ı Kerim'de “Allah'a iman”²⁵ ve “nimetlere teşekkür”²⁶ anlamlarında kullanılmaktadır. Küfür kelimesinin de “inkar/iman etmeme”²⁷ ve “nankörlük/taktir etmeme”²⁸ gibi iki değişik anlama geldiğini görmekteyiz.

²¹ İsra, 17/23,24.

²² Tirmizî, Birr 35. IV, 339; Ebu Dâvud, Edeb 12.V, 157,158.

²³ Ebu Davut, Edeb, 12. V,158,159; Tirmizî, Birr, 87. IV, 379.

²⁴ Şuara, 26/109,127; Sebe, 34/47; Sad, 38/86.

Şu iki ayette geçen “şükür” kelimesi, “Allah’a iman”; “küfür” ise onu “inkar” etme anlamında kullanılmıştır.

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ.

“Şayet inkar ederseniz (küfrederseniz), şüphesiz Allah, size muhtaç değildir. Bununla beraber O, kullarının küfrüne razı olmaz. Ve eğer şükrederseniz, sizden bunu kabul eder...” (Zümer, 39/7).

Yüce Kitabımızın ilk suresinin الحمد لله رب العالمين “Hamd alemlerin Rabbi Allah’a mahsustur” (Fatıha,1/2) cümlesiyle başlaması, takip eden ayetlerde iman ve hidayet gibi nimetlerin vurgulanması son derece önemlidir. Bir günde beş vakit namazın her bir rekatında Fatıha Suresi’ni okumak zorunda olduğumuza göre, Allah’a hamd ve şükürün, bir müminin hayatındaki vazgeçilmez değerini ve imanla bağlantısını bizzat yaşayarak müşahede ediyoruz demektir.

Genellikle Allah’ın, kullarına bahsettiği nimetlerden bahseden ayetlerde geçen şükür kelimesi, “nimetlere şükretme”; küfür ise, “nankörlük” anlamlarında kullanılmıştır. Aşağıdaki iki ayette bu özelliği görmemiz mümkündür:

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Allah, rahmetinden ötürü geceyi içinde dinlenesiniz; gündüzü de, lütfundan isteyebilirsiniz ve şükredesiniz diye sizin için yarattı” (Kasas, 28/73).

“Rabbiniz şöyle buyurmuştur: “Andolsun, eğer şükrederseniz gerçekten size (nimetimi, mükâfatımı) artırırım ve andolsun eğer küfrederseniz, şüphesiz benim azabım pek şiddetlidir.” (İbrahim, 14).²⁹

Bu ayetler bize çok önemli bir ilkeyi öğretmektedir: Şükür, nimetlerin artmasının en önemli sebebidir. Nankörlük ise, azabın artmasına bir sebeptir. Nankörlük durumunda, nimetler elimizden gitmeyebilir, belki daha da çoğalabilir. Ama Yüce Allah, kimi zaman lütfundan bahşeder, bazen de kahrından verir. Bu nedenle şükretmeyenler, nimetin azaltılacağından/verilmeyeceğinden değil, şiddetli azapla uyarılmışlardır.

Hiç kuşkusuz şükür, dünyaya imtihan için gönderilen (Mülk, 67/2) insanın hiçbir zaman vazgeçemeyeceği temel kulluk görevlerinden biridir. Şükretmeyen bir kul asla düşünülemez. Böyle bir insanda hayır ve bereket, sevgi ve hoşgörü namına bir şey bulmak mümkün değildir.

Yüce Allah, bizi şükür ve nankörlük noktasında denemektedir. Şükreden bir kul olmak da, nankörlük gösteren asi biri olmak da söz konusudur:

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

“Hiç şüphesiz Biz insanı, karmaşık olan bir damla sudan (nutfeden) yarattık. Onu denemekteyiz. Bundan dolayı onu işiten ve gören yaptık. Biz ona yolu gösterdik; (artık o) ya şükredici olur ya da nankör olur” (İnsan, 76/2-3).

Yüce Allah, h yolunu göstermek üzere işitilecek, görülecek ve düşünülecek birçok deliller, alametler sunmuş, bunları anlayabilmek için de insana göz, kulak ve idrak yeteneklerini bahşetmiştir. Tüm bunlara karşılık insan dilerse o irşat ve hidayet nimetinin kadrini bilerek Rabbine şükreder; isterse nankörlük yapıp bu irşat ve hidayete sırt döner. Her iki yol da gösterilmiş olup, tercih hakkı insana bırakılmıştır.³⁰

Sonuç

²⁵ Al-i İmrân, 3/145; Enam,6/53; A’raf, 7/17,58; Yunus, 10/22; Zümer, 39/7;Kamer, 54/35.

²⁶ Bakara, 2/152; Neml, 27/40; Lokman, 31/12; Sebe’, 34/13.

²⁷ Bakara, 2/6,89; Muhammed, 47/1; Al-i İmrân, 3/97.

²⁸ Bakara, 2/152; Neml, 27/40; Lokman, 31/12; Şuara, 26/19.

²⁹ Bkz. Nahl, 16/14,78; Nisa, 4/47; Hud,11/9; İsrâ, 17/67.

³⁰ Hamdi Yazır, VIII, 5499-5500

Konuyu özetlemek gerekirse şükür, Allah'ı tanıma, O'na ta'zim ve dua etme, O'na iman edip ibadet etmedir.

Yüce Allah'ın kullarından istediği en mühim şey, şükürdür.

Kur'ân, insanları ısrarla şükre davet ederek, şükürsüzlüğün nimetleri yalanlamak ve inkar etmek anlamına geldiğini belirtmiştir. Nankörler, Rahman Suresi'nde şiddetli ve dehşetli bir surette otuz bir defa şu âyetle tehdit edilmişlerdir:

“O halde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?” فَيَا أَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكذَّبَانِ

Düşünülerek yapılan şükür, bizdeki kulluk şuuru canlı tutar. İnsanların Allah'a muhtaç olduklarını, Yüce Allah'ın ise, her şeyden müstağnî olduğunu, kimsenin şükürüne Allah'ın ihtiyacı olmadığını öğretir.

Şükreden bir kulun en güzel ölçüsü; kanaatkarlığı, başına gelenlere rıza göstermesi ve her durumda memnuniyetini belirtmesidir.

Nankörün ölçüsü ise; aşırı hırslı olması, israf etmesi, saygısız bir insan olması ve haram-helâle dikkat etmeden bulduğunu yemesidir.

Şükür, kalbiz, dilimiz, organlarımız ve hayatımızın her anıyla yapılmalıdır. Allah'ın verdiği nimetin, yine O'nun yolunda kullanılmasından daha tabii ne olabilir ki! Bu nedenle zenginlik, makam, zeka, sağlık, kuvvet gibi nimetleri, Allah'ın emrettiği biçimde kullanmak, verilen nimetin şükürünü hakkıyla yerine getirmek demektir.

İnsan, anne-babası başta olmak üzere, bütün insanlara da teşekkür etmek ve onlara kadirşinas olmak zorundadır. Zira insanların kendisine yaptığı iyiliklerin kıymetini bilmeyen ve onlara teşekkür etmeyenler, Allah'ın bahşettiği nimetlerin değerini ve rızık vereni de tam olarak anlayamazlar.

En küçük bir iyilik yapana bile teşekkür etmeyi insanlık görevi biliyor, uzun yıllar onu unutmuyoruz. Halbuki bize sonsuz nimetleri karşılıksız veren Yüce Yaratıcımıza ne kadar hamd ü senada bulursak, yine de o nimetlerin karşılığını asla ödemiş olamayız.

Hamd etmek ve şükretmek iyimser olmaktır. Hayata güzel ve olumlu pencereden bakabilmektir. Mutlu olabilmek, mutluluk elbisesi giymektir. Şikâyetçi ve karamsar karakterlerin kararttığı kalplerin, doymak bilmeyen nefislerin, aç kurtlar gibi insanların hukukuna saldıran mütecevizlerin dünyasını ancak “şükür” aydınlatabilir.

Aslında her şey Allah'ı hamd ve tespih etmektedir:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

"Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tespih ederler. Her şey O'nu hamd ile tespih eder. Ancak siz onların tespihlerini anlamazsınız. O, halimdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır" (İsrâ, 17/44).

Bütün varlıkları hizmetine sunulan insan oğlunun daha çok şükretmesi, asla nankörlük etmemesi gerekir. İman edip Allah ve Peygamberine itaat eden, İslam'ın emir ve yasaklarına uyan, malındaki fakirin hakkını veren, yakınlarını, yoksul ve muhtaçları görüp gözetken kimse Allah'ın nimetlerini şükrediyor demektir. Sahip olduğu nimetleri Allah'ın verdiği unutan, haramlara dalan, ibadetleri terk eden kimsenin nimet karşısında sadece diliyle "çok şükür", "el-hamdü lillah" gibi sözleri söylemesi nimete şükür için yeterli değildir.

Nimetlere şükretmenin en önemli unsuru o nimeti vereni tanımak ve Allah'ın kullarını o nimetten yararlandırmaktır. İlmi, sanatı, mesleği ve serveti ile insanlara faydalı olan nimetlere şükretmiş olur.